

Araştırma Makalesi / Research Article

AYVALIK'TA SİLAH KAÇAKÇILIĞI (1890-1912)

Ercimet SARIAY¹

Öz

Silah ticareti ve kaçaklığı, geçmişten günümüze hemen hemen her devletin karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biri olmuştur. Özellikle bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin yoğunlaştığı XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında söz konusu soruna ilişkin hassasiyet daha da artmıştır. Osmanlı Devleti gibi geniş topraklara sahip olan ve bu toprakları kontrol etmekte zorlanan bir devlet için de bu mesele hayati bir önem arz etmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti, toprak bütünlüğünü koruyabilmek adına silah kaçakçılığını engellemeye çalışmıştır. Ancak Avrupalı büyük güçler Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden etnik ve dini topluluklara silah yardımıyla bulunmaktan kaçınmamışlardır. Ayvalık kazası, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında canlı bir ticarete sahip olmuştur. Bu minvalde bilhassa gayrimeşru yollardan yapılan ticaretin ilk akla geleni hemen her dönem silah kaçakçılığı olmuştur. Ancak incelenen dönemde ortaya çıkan iç ve dış gelişmeler alınan önlemlerin etkili olmasını engellemiştir. Bu çalışmanın amacı, siyasi, askeri ve ekonomik belirsizlik ortamında Ayvalık kazasında silah kaçakçılığının boyutlarını, kaçakçılık güzergâhlarını, kaçakçıların faaliyetlerini, devletin kaçakçılığı önlemek için aldığı tedbirleri ve kaçakçıların ne şekilde cezalandırıldıklarını genel hatlarıyla ortaya koyabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Ayvalık, Silah Kaçakçılığı, Tedbir, Asayiş, Cezalandırma.

ARMS SMUGGLING IN AYVALIK (1890-1912)

Abstract

Arms trade and smuggling have been an important problem faced by every state since the past. In the 19th and at the beginning of 20th centuries with the developments especially in science and technology, the sensitivity to the problem increased. This issue was of vital importance for the Ottoman Empire controlling vast territories. In this context, the Ottoman Empire tried to prevent arms smuggling in order to protect its territorial integrity. However, the great European powers did not hesitate to provide arms to aid to the ethnic and religious communities that rebelled against the Ottoman Empire. Ayvalık village had a lively trade in the end of 19th and at the beginning of the 20th century. In this regard, the first thing that comes to mind especially in the illegitimate way of trade was arms smuggling in almost every period. However, internal and external developments that emerged during the period under review prevented the measures taken from being effective.

The aim of this study is to reveal the dimensions of arms smuggling, smuggling routes, activities of smugglers, measures taken by the state to prevent smuggling and how the smugglers were punished in Ayvalık village in an environment of political, military and economic uncertainty.

Keywords: Ayvalık, Arms Smuggling, Precautions, Public Order, Punishment.

¹ Öğr. Gör. Dr. Aksaray Üniversitesi, ORCID 0000-0002-0570-8441, ercumentsariay@gmail.com.

Başvuru Tarihi (Received): 10.08.2020 **Kabul Tarihi** (Accepted): 16.10.2020

Giriş

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızla arttığı XIX. yüzyılın sonlarında özellikle silah ticaretine dayalı kaçakçılığın dünyanın hemen her tarafına yayıldığını söylemek mümkündür. Bu süreçte Osmanlı Devleti gibi çok geniş toprakları kontrol etmekte zorlanan ve yabancı güçlere karşı birlik ve bütünlüğünü korumaya çalışan devletler için de silah kaçakçılığının kontrol altında tutulması hayati bir önem arz etmiştir. Osmanlı Devleti açısından bakıldığında, kaçak yollarla ülke içerisine sokulan silah ve türevlerinin ülkenin iç ve dış güvenliğini sık sık tehdit ettiği görülmüş ve merkezi hükümet sorunun üstesinden gelebilmek bir takım önlemler almıştır. Özellikle XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarında yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar alınan tedbirleri yetersiz kılmış, dolayısıyla silah kaçakçılığı da artarak devam etmiştir. Öte yandan ülke genelinde yaşanan isyan hareketlerine bazı Avrupalı devletlerin sık sık müdahalelerde bulunmaları silah kaçakçılığını ülke dâhilinde daha da yoğunlaştırmıştır (Togral, 2019: 382). İncelen dönemde, Osmanlı sınırları dâhilinde yaygın olarak görülen silah ve patlayıcı madde kaçakçılığına Ayvalık kazasında da sıklıkla tesadüf edilmiştir. Zira Yunanlıların, ahalisinin büyük çoğunluğunun Rumların oluşturduğu Ayvalık'a öteden beri yakın ilgi göstermesi, kaçakçılık faaliyetlerinin artmasında başlıca rol oynamıştır. Nitekim Yunanistan'dan Ayvalık'a, oradan da Osmanlı iç kesimlerine nakledilen silahlar bunun açık bir göstergesidir (DABOA, DH. MKT. 1816/132).²

Ege'nin kuzeyinde yer alan ve stratejik bir konuma sahip olan Ayvalık kazası, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren silah kaçakçılığının oldukça yoğun olduğu mevkilerden biri olmuştur. Özellikle Yunanistan'a ait liman kentleri ile adalardan vapur ve kayıklarla taşınan silahlar gizlice Ayvalık iskelelerine getirilmiş, buradan da çeşitli vasıtalarla iç kesimlere ihraç edilmiştir (DABOA, BEO, 536/40150). Yunanistan'dan veya başka yerlerden ithal edilen silahların Ayvalık'a naklinde bilhassa Yunda ve Şire adalarının kullanıldığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Yunanistan'dan Yunda, Ayvalık ve civarındaki iskelelere külliyetli miktarda kaçak silah sokulduğu iddiası üzerine, durumu yerinde gözlemlemek için Sadaret Mektubi Kalemî müdürü Sadık Bey'in başkanlığında bir heyet-i tahkikiye oluşturulmuştur. Heyet adı geçen bölgelerde incelemelerde bulunarak durumu bir yazıyla Sadarete bildirmiştir. Yazıda, bu bölgelerde özellikle tütün ve silah kaçakçılığı yapıldığı, tütün kaçakçıları ile silah kaçakçılarının ellerindeki malları karşılıklı olarak takas ettikleri belirtilerek, Midilli ve Ayvalık limanlarının hem denizden hem de karadan vapurlarla gözetim altında bulundurulması istenmiştir (DABOA, DH. MKT. 1782/60). Bu bağlamda tütün ve silah kaçakçılarının işbirliği içinde hareket ettiklerini söylemek mümkün görünmektedir. Yunanistan'ın Tire yarımadasından, kaçakçılar tarafından Osmanlı sahillerine özellikle de Ayvalık'a silahların gizlice sokulması üzerine Yunanlı yetkililer sık sık uyarılmıştır. Ancak Yunanlı yetkililerin bu konuda yeterli tedbirleri almadıkları da bir gerçektir. (DABOA, HR. TH. 263/52). Ayvalık'taki silah kaçakçılığı ve bunun yansımalarına geçmeden önce yöre hakkında genel bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. Ayvalık Kazasına Dair

Batı Anadolu'da tarihsel doku açısından iyi korunmuş bir vaziyette bulunan Ayvalık, Ege Denizi kıyısında, Burhaniye, Bergama, Dikili ile çevrili bir kazadır. Kaza, çam ağaçlarıyla ve tepelerle çevrilmiştir. Bölgenin asıl doğal bitki örtüsü olan zeytin ağaçları arazinin %70'ini kaplamaktadır. Bununla birlikte Ayvalık, ülkemizin en önemli gezinti, eğlence ve konaklama yerlerinden biri olup, doğal güzelliklere, tarihi ve kültürel mekânlara sahip bir yerleşim birimidir (Arıkan, 2011: 159-161). Bugünkü Ayvalık'ın, XVIII. yüzyılın ortalarında Midilli kökenli Rumlar tarafından kurulduğu bilinmektedir. Tarihi süreç içinde bölge halkı, bölgedeki zeytin ağaçlarını değerlendirerek zeytinyağı ve sabun üretiminde oldukça başarılı olmuşlar, böylece bölge

² DABOA, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi.

ekonomisine büyük bir canlılık kazandırmışlardır (Akova, 2011: 64; Darkot, 1942: 78; Erim, 1948: 27).

Ayvalık, XIX. yüzyılın başlarında, Akademisiyle, 25.000'e yakın kalabalık nüfusuyla, işlek limanı ile Batı Anadolu'nun önde gelen kentlerinden biri haline gelmiştir. Bazı araştırmacılar Ayvalık'ın Osmanlı döneminde padişah fermanıyla "serbest şehir" statüsü kazandığını ileri sürmüşlerdir. Böyle bir serbestliğin, yörenin konumu ve reayasının serbest davranışından kaynaklandığını söylemek mümkündür (Arıkan, 2011: 159). Örneğin reayanın ellerine başlangıçta Rumca olarak verilen senetler, Tanzimat'tan sonra ücretsiz olarak Türkçeye çevrilmiştir. Bölge nüfusunun birkaç idari memur dışında Rumlardan oluşması ve bunların da Türkçe bilmemesi nedeniyle hükümet, bölge halkıyla ilişkileri kolaylaştırmak için bir tercüman ve on beş kadar da zaptiye görevlendirilmiştir.³

XIX. yüzyıl sonlarına doğru Ayvalık limanın derinliği arttırılmış, gemilerin kıyıya yanaşmaları kolaylaştırılmış, Dalyan boğazı genişletilmiş, liman yenilenmiştir. Özellikle ekonomik faaliyetlerdeki makineleşmeye paralel zeytinyağı mengeneleri ve un değirmenleri yerlerini fabrikalara bırakmıştır. Tabii bunda yabancı sermayenin bölgeye ilgisi de önemli rol oynamıştır. Yunanistan, İngiltere, İtalya, Fransa ve Norveç'in konsoloslukları bölgede temsilcilikler açması bunun açık bir göstergesidir (Akova, 2011: 64).

İdari açıdan bakıldığında Ayvalık, 1785'ten sonra kaza statüsü kazanarak Karesi sancağına bağlanmıştır (İlgürel, 1992: 13). Kazaya Türk ve Müslüman yerleşimi ise Tanzimat döneminde başlamıştır. Ayvalık'taki Müslüman nüfus belirli bir düzeye gelince kasabada bir cami ve Müslüman çocuklar için bir okul yapılmıştır. XIX. yüzyıl süresince Yunanistan ve Ege denizindeki adalardan yapılan göçlerle Batı Anadolu'da Rum nüfusu olağanüstü bir şekilde artmıştır. Bunun tabii bir yansıması olarak Ayvalık nüfusu da (1896) 35.000'lere kadar yükselmiştir (Sonyel, 2014: 330; Tunçay & Zürcher, 2002: 113). Böylece Ayvalık, kalabalık nüfusu, hastanesi, okulları ve iki bin gemi kapasiteli limanı ile bir kültür ve ticaret merkezi haline gelmiştir (Karpat, 2010: 127; Öztop, 2014: 15). Buna paralel olarak kazada ticari faaliyetler de önemli ölçüde canlanmıştır. Hemen hemen her türlü ticaretin icra edildiği Ayvalık'ta zaman içerisinde gayrimişru ticaret ön plana çıkmış, bölge nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan Rumlar bu işin müdavimi olmuşlardır. Yasadışı yollardan yapılan ticaretin önemli bir kısmını silah kaçakçılığı oluşturmuştur.

2. Silah Kaçakçılığı Faaliyetleri

İncelenen dönemde, silah kaçakçılığı konusunda Ayvalık kazasının bir köprü vazifesi gördüğü aşikârdır. Ayvalıklı Rum silah kaçakçılarının Yunan bandıralı gemi ve römorkörlerle Edremit körfezi ve çevresine yasaklanmış silahları naklettikleri kayıtlardan anlaşılmaktadır (DABOA, DH. MKT. 2128/96). Yine bu minvalde, Yunan Destunis şirketine ait bir gemiyle getirilen elli Manlicher marka tüfek, Kadıköy'de Mercanis'in kahvesinde depolanmıştır. Daha sonra bu tüfekler Rumlara dağıtılmış ve Balkan Savaşları'nda Osmanlı askerine karşı kullanılmıştır (Yerasimos, 2002, s.357). Bunun yanı sıra iç bölgelerde yer alan Ankara, Sivas ve Kayseri cihetlerine de Ermeniler vasıtasıyla Ayvalık üzerinden silah ihraç edilmiştir. Nitekim Yunanistan'dan Ayvalık kazasına çıkarılan tüfek ve barutun Manisa yakınlarında yer alan Horozköy'deki Aya-Praşloh kilisesine nakledilerek burada saklanmış, daha sonra farklı bölgelere

---

³ Ayvalık kazası ahâlisi reâya olarak ekserisi lisân-ı Türki-yi bilmediklerinden reâyâ-yı mersûmenin mesâlih-i vâkıalarından bahsetmek ve tahsilât maddesi için gayri lâzım gelen Rumi mektub ve kâğıtları yazmak bazı adalarda olduğu misüllü bir nefer tercüman maiyetinde bulunması lâzım gelmiş... Tahsilat maddesinde ve sair hidematta kullanılmak için on beş yirmi nefer zaptiye neferâtının dahi tedârik-i iktizâ-yı maslahattan bulunmuş olduğu beyânıyla icâbının... (DABOA, C. DH. 101 / 5032).

gönderilmiştir (DABOA, Y. EE. KP. 15/1429). Ayvalık bölgesinden iç bölgelere nakledilen silahların genellikle Rum kaçakçılar tarafından ihraç edildiği bilinmekle birlikte zaman zaman farklı kişi ve grupların da bu işle meşgul olduklarına şahit olunmuştur. Örneğin, Ayvalık'ın karşısında yer alan Yunda adasında külliyetli miktarda bulunan kaçak silah ve cephane, Ayvalıklı kaçakçılar aracılığıyla kuzeydeki Kula mevkiine getirilerek Reji memurları marifetiyle kolculuğa getirilen Çerkeslere satılmış ve bunlar vasıtasıyla Anadolu içlerine sokulmuştur (DABOA, BEO, 2988/224047).

Ayvalık'a getirilen silahların çoğunlukla Yunanistan'a ait gemilerle taşınmış ve buradan Osmanlı coğrafyasının değişik bölgelerine gönderilmiştir. 31 Ocak 1909 tarihinde Beyrut Reji Şirketi'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen yazıda, Ayvalık'tan Beyrut'a kaçak silah sokulduğu ve bu silahların da daha iç kesimlere dağıtıldığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Van ve Bitlis vilayetlerine dahi Ayvalık'tan silah sevk edilmiştir (DABOA, DH. MKT. 1306/1).

Yukarıda verilen bilgiler genel olarak 1908 öncesinde yaşanan kaçakçılık faaliyetlerini yansıtmaktadır. 1908'de ise meşrutiyet ikinci kez ilan olunmuş ve ülkede yeni bir dönem başlamıştır. Ancak merkezi yönetimin yerli yerine oturtulamaması, iç ve dış gelişmelere dayalı olarak bazı sıkıntıların yaşanması güvenlik zafiyetini de beraberinde getirmiştir. Bu durum silah kaçakçılarının faaliyetlerini cesaretle sürdürmelerini kolaylaştırmış, Ayvalıklı silah kaçakçıları da bu durumdan istifade etmişlerdir. Dolayısıyla Ayvalık kazası Anadolu silah kaçakçılığının bir nevi merkezi haline gelmiştir. Dahası bölge halkının hemen hemen tamamı kaçakçıların destekler hale gelmiştir. Böylece hükümet bölgede otoriteyi tesis etmekte bir hayli güçlük çekmiştir. (Sarıay, 2020: 154-155). Kısaca söylemek gerekirse, Ayvalık kazası, stratejik konumu hasebiyle silah kaçakçılığının yoğun olarak yaşandığı bölgelerden biridir. Nüfusunun büyük bir bölümünün Rumlardan oluşması ve bölge ahalisinin öteden beri Yunanlılarla yakın ilişkide bulunması bunun başlıca nedenidir. Bu durumda Osmanlı hükümeti de, bölgede silah kaçakçılığını önlemek için idari ve askeri bazı tedbirler almıştır.

3. Silah Kaçakçılığını Önlemeye Yönelik Tedbirler

Osmanlı Devleti'nde idari, iktisadi ve güvenlikle ilgili sıkıntılar, kaçakçıların ülke içine kolaylıkla sızmalarına neden olmuştur. Bundan dolayıdır ki, silah kaçakçılığı ülkenin hemen her yanına sirayet etmiştir. Dolayısıyla mahalli yönetimlerin bu durumdan ötürü yakınmaları hiç eksik olmamıştır. Artan şikâyetler üzerine, pasaportsuz geçişlerin önlenmesine, yolcuların kontrol edilmesine, mürur tezkerelerinin dikkatle incelenmesine öncelik verilmiştir. Bu minvalde özellikle Ermenilerin ve Rumların ülkeye giriş ve çıkışları konusunda daha dikkatli olunmaya çalışılmıştır. Çünkü her türlü kaçakçılığın arkasında bu iki topluluk yer almıştır. (DABOA, HR. İD. 1141/55).

Silah kaçakçılığının engellenmesinde en mühim vazife güvenlik güçlerine düşmektedir. Bu bağlamda görev yapan güvenlik gücü miktarı bölgelerin özelliği dikkate alınarak imkânlar nispetinde yeniden düzenlenmiştir. Ancak devletin içinde bulunduğu iktisadi imkânlar göz önüne alındığında silah kaçakçıların takip edip yakalayacak yeterli güvenlik gücüne bir türlü ulaşamamıştır (DABOA, DH. MKT. 2877/51). Öte yandan silah bulundurma, taşıma ve silah satışı gibi konularda da bazı düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin nizamnamelerde belirtilen cins ve marka dışında silah satışı men edilmiş, otomatik tabancaların ülkeye sokulması yasaklanmıştır (DABOA, BEO. 3733/279940; DABOA, MV. 151/69). Alınan önlemlere rağmen silah kaçakçılığı bir türlü önlenememiştir. Diğer yandan, İngiltere ve Fransa gibi silah üreticisi devletlerin silah ticaretindeki çıkarları kaçakçılığın engellenmesini bir hayli güçleşmiştir.

Osmanlı hükümeti silah kaçakçılığının engellemek için umumi tedbirlerin yanı sıra mahalli tedbirlere de başvurmuş, yerel yöneticilere gönderdiği emir ve talimatlarla bazı önlemlerin alınmasına gayret etmiştir. Alınan ve alınacak önlemlerin bölgelerin sosyal, ekonomik ve coğrafi

konumlarıyla yakından ilişkili olduğu, dolayısıyla bu önlemlerin Ege'de, özellikle de Ayvalık bazında bazı farklılıklar gösterdiği söylenebilir (Sarıay, 2020: 171).

İncelenen dönemde, Ege sahillerinde yer alan ve silah kaçakçılığının oldukça yoğun olduğu bölgelerden birisi olan Ayvalık'ta, kaçakçılığı önlemek için hem merkezi hükümet hem de mahalli yönetim büyük bir çaba göstermiştir. Örneğin, Yunanistan'dan Ayvalık, Yunda ve civarındaki iskelelere yapılan barut, dinamit ve silah kaçakçılığının önlenmesi için, Midilli ve Ayvalık limanlarında sürekli seyreden bir karakol vapuru bulundurulmuş, (DABOA, MV. 62/56) silah ve tütün kaçakçılığı yapan Ayvalıklı kaçakçıların takip ve yakalanmaları için de yüz nefer ile kâfi miktarda süvari bölgeye gönderilmiştir. (DABOA, BEO. 954/71496). Bunun yanı sıra, Ayvalık ile Yunda adası arasında yapılan kaçakçılığın önlenmesi için Hüdavendigâr valisi, Midilliye bağlı Yunda adasının Ayvalık kazasına ilhak edilmesini istemiş ise de bu isteği yerine getirilmemiştir. Buna neden olarak Ayvalık ahalisi ile Yunda ahalisi arasında öteden beri var olan husumet gösterilmiştir (DABOA, HR. İD. 2131/72; DABOA, DH. TMIK. S. 62/2). Yine bu minvalde, Ayvalık'ın idari olarak bir mutasarrıflık haline getirilmesi gündeme gelmiş ise de, Rumların bölgedeki nüfuzunun artacağı endişesiyle bu düşünceden de vazgeçilmiştir (DABOA, Y. PRK. UM. 80/31).

Ayvalık'ta kaçakçılığın artık bir meslek haline geldiğine tanıklık edenler yörenin mahalli yöneticilerdir. Bu sebeple meselenin halledilmesi büyük ölçüde onların taleplerinin yerine getirilmesine bağlıdır. Nitekim Hüdavendigâr vilayeti valisi, Ayvalık sahillerinin gözetiminde kullanılan emektar Fırat Gambotu yerine Avrupa'dan getirilen vapurlardan birinin gönderilmesini, güvenlik gücü eksiğinin giderilmesini merkezi hükümetten talep etmiştir. Bunun üzerine bölgeye bir tarassut vapuru ile bir miktar ilave jandarma gönderilmiştir (DABOA, TMIK. M. 272/40; DABOA, TMIK. M. 274/3). Öte yandan Yunan adalarından ve sahillerinden yapılan silah kaçakçılığının önlenmesi için, sahiller kontrol altına alınmaya çalışılmış, özellikle Rumların pasaportsuz giriş çıkışlarında daha özenli davranılmıştır.

Netice itibarıyla Merkezi ve mahalli yönetim diğer yerlerde olduğu gibi Ayvalık'ta da silah kaçakçılığını aldığı bazı tedbirlerle önlemeye çalışmıştır. Ancak, siyasi, ekonomik ve idari sorunlar nedeniyle silah kaçakçılığının önüne geçmek mümkün olamamıştır. Kaçakçılık, devleti mali yönden zarara sokmakla kalmamış, emniyet ve asayişin bozulmasına da yol açmıştır.

4. Silah Kaçakçılığı ve Asayiş

Ayvalık kazası, mevcut konumunun yanı sıra, ahalisinin büyük bir kısmının silahlı ve Yunanlılarla yakın ilişkide bulunması nedeniyle her türlü kaçakçılığın icra edildiği bölgelerden biri olmuştur. Bu durum, zaman zaman bölgede asayişin tesisini güçleştirmiş, ölüm ve yaralanmalarla sonuçlanan vakalara yol açmıştır. Nitekim bir kaçakçı kayığı Ayvalık'a giderken Yunda ahalisi tarafından saldırıya uğramış, olayda bir kişi ölmüş, bir kişi de yaralanmıştır. Olaydan haberdar olan güvenlik güçleri harekete geçmiş ve olayla ilgili on iki kişi tutuklanmıştır. Yapılan tahkikat neticesinde, Yunda adasındaki Hıristiyanların kaçakçılıkla meşgul oldukları, Ayvalık cihetinden Anadolu'ya patlayıcı madde ve kaçak silah ihraç ettikleri ve sık sık asayiş ve emniyete zarar verdikleri anlaşılmıştır (DABOA, BEO, 492/36869).

Ayvalık ve çevresinde silah kaçakçılığı yapan Rumlar, özellikle Yunanistan'dan getirdikleri silah ve cephaneyi bölgedeki Hıristiyan halka dağıtmak suretiyle ileride oluşabilecek hadiseler için zemin hazırlamışlardır. Diğer yandan Midilli ve Ayvalık çevresindeki adalara peyderpey Yunan askeri yerleştirilmesiyle durum giderek ciddileşmiştir. Dâhiliye Nezareti bölgeden alınan istihbarat üzerine Sadarete bir yazı yazarak bu konudaki kaygıları dile getirmiştir. Bunun üzerine güvenlik birimleri harekete geçerek, Ayvalık ve Yunda'da bir operasyon başlatmıştır. Operasyon neticesinde bin dört yüz adet garra tüfeği ile altı yüz okka barut ve birçok fişek ele geçirilmiş, yüz dört kişi hakkında da soruşturma başlatılmıştır (DABOA, ZB. 604/10; DABOA, MKT. 2856/5).

1909 yılında Ayvalık'ta meydana gelen ve kamuoyuna mal olan bir olayın, yıllardır bölgede yapılan silah kaçakçılığı ile doğrudan bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Ayvalık Rum halkının öteden beri Yunanlılarla olan etnik ve dini bağlantıları göz önüne alındığında, bu olayın adi bir vaka olmayıp, daha derinlikli ve çok boyutlu olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmamızla da ilişkisi olan bu olaya biraz daha yakından bakmak yerinde olacaktır.

Yunan isyanından sonra (Shaw, 1994: 43-46; Ortaylı, 2001: 49-51; Karal, 1970: 107-122; Şanizade, 1274: 142; Cevdet, 1309: 307-308) çeşitli yerlere sürülen ve dağınık vaziyette bulunan Ayvalık halkı, Sultan II. Mahmut'un izniyle yeniden kazaya dönmüştür (Yılmaz, 2006: 55-60). Bundan sonra Ayvalık'ta iktisadi ve sosyal hayat tekrar canlanmış, daha önce el konulan mal ve mülkler ahaliye iade edilmiştir. Buna rağmen kazada zaman zaman asayiş ve emniyeti bozucu eylemler yaşanmıştır. Örneğin, Tanzimat'ın ilanından sonra bölgede bir kalkışma meydana gelmiş, güvenlik güçlerinin müdahalesiyle olay bastırılarak asayiş yeniden tesis edilmiştir (Arıkan, 2011: s.162; Yılmaz, 2006: 60). Daha sonraki yıllarda ise, vergi tahsilinden dolayı reaya ile memurlar arasındaki anlaşmazlıklar, (DABOA, DH. MKT. 1398/113) Ayvalık'ta yapılan kimi kayıklara Yunan bandırası çekilmesi, Yunan krallığı adına para toplanması, (DABOA, Y. PRK. DH. 1/98) Yunanistan'la yakınlaşmak için dernekler kurma, (Muhibb-i İttihad-ı Yunaniye gibi) (DABOA, DH. MKT. 1384/118) bazı din adamlarının halkı Yunanistan'a meylettirme çabaları gibi bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır (DABOA, Y. EE. KP 14 / 1324). Bu tür sorunların bir neticesi olarak 1882 tarihinde kasabada bazı olaylar patlak vermiş ve İzmir'den Ayvalık üzerine asker sevk edilmiştir (Kütükoğlu, 1986: 133-159). 1907 Öte yandan, Ayvalık'ın Kuşadası metropolitliğinden ayrılarak bağımsız bir metropolitlik haline getirilmesi tepkilere yol açmış, buna bağlı olarak da bazı olaylar meydana gelmiştir (DABOA, DH. MKT. 1161/48).

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve Kanun-u Esasi'nin gerçek anlamda yürürlüğe konmasıyla, Osmanlı coğrafyası dâhilinde yaşayan milletlerde ayrılıkçı bazı eğilimler tezahür etmiştir. Yeni dönemin getirdiği siyasî, sosyal ve iktisadi sıkıntılar da buna eklenince ülkede bir kargaşa ortamı doğmuştur. Bu bağlamda yaşanan toprak kayıpları, 31 Mart Vak'ası ve Adana olayları gibi gelişmeler sosyal ve siyasal yapıda bazı ihtilaflara zemin hazırlamıştır. Ayvalık'ta meydana gelen hadise de büyük ölçüde bu ihtilafın bir neticesi olup "Ayvalık Hâdisesi" olarak kayıtlara geçmiş ve gündemi bir hayli meşgul etmiştir (DABOA, BEO. 3577/268248). Basına ve Meclis-i Mebusan'a yansıyan hadise, resmi yazışmalara da yansımıştır. Bu esnada İzmir'de çıkan Ahenk gazetesinde olayla ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

Ayvalık'ta bir olay meydana gelmiştir. Olayla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Herkes bu hâdiseden belli belirsiz bahsetmektedir. Rumlar askerlere saldırmış... Münazaa mukateleye müncer olmuş, bazı telefat vukua gelmiştir. (Arıkan, 2011: 163)

Olayın seyrine bakıldığında İzmir'den, Dikili vapuruyla Ayvalık'a 300 asker sevk edilmesi olayın ciddiyetini göstermektedir. Bununla birlikte ertesini gün aynı gazetede Ayvalık olaylarıyla ilgili daha ayrıntılı haberlere yer verilmiştir. Anlaşıldığına göre, olaylarla ilgili bilgi almak üzere Aydın vilayetinden bir memur, Fuad isimli bir vapurla olay yerine gönderilmiştir. Bununla birlikte olay tam olarak açıklığa kavuşmamış ve bununla ilgili ayrıntılı bilgi alınamamıştır (Arıkan, 2011: 164). Olayla ilgili olarak Yeni Tasvir-i Efkâr gazetesinde, Ayvalık'ta bazı kişiler tarafından Osmanlı askerine ateş açıldığı, askerinin de buna karşılık verdiği, hükümetçe asayişin temini için tedbir alınması gerektiği ve hadisenin soruşturulması için Dâhiliye Nezareti'nden dün akşam bir memur gönderildiğine ilişkin bilgiler yer almıştır. Yine Ahenk'in verdiği habere göre olay biraz daha netlik kazanmıştır.

Pazar akşamı Ayvalık'ta askeri bir devriye çarşıya çıkmıştı. Askerler devriye gezerken Rumlardan münazaa eden sarhoş birkaç kişiye rastlar ve bunları dağıtmak ister. Onlar ise devriyeye karşı teşhir ve istimal-i silah ederek bir neferi ağır surette yaralarlar. Asker karşılık verince iki Rum ölür. Birkaçı da yaralanır.

Ancak devriyenin kuvveti cüz'i olduğundan kışlaya çekilir. Çatışma halkı heyecana sürükler. Ayvalık'ta bulunan az sayıdaki Müslüman halk ise evlerine kapanmıştır. Olayların orada bulunan askeri birlikle yatıştırılamayacağı anlaşıldığından, vilayet merkezi fırka komutanlığına telgraf çekilerek durum bildirilir. Hemen Midilli'den, Sakız'dan birer bölük askerle yeterince jandarma istenir. Bu askerin gemilerden inmesi üzerine güvenlik sağlanır. Hemen gerekli tahkikata girişilir. (Arıkan, 2011: 164)

Ayvalık'ta çıkan olayların çabucak bastırılması için İstanbul'dan iki tabur piyade askeri sevk edilmiş olmakla beraber daha öncesinde de birkaç savaş gemisinden karaya asker çıkarılmıştır. Bu arada Rum gazetelerinden bazıları ve Yunan konsolosu olayı abartarak çarpıtma peşine düşmüş ve ön yargılı bir biçimde güvenlik güçlerini suçlamıştır. Dolayısıyla ortam daha da gerilmiş, Müslümanlar evlerine, memurlar ise telgrafhaneye sığınmışlardır. Sürekli silah atışları büyük korku ve heyecana yol açmıştır (Arıkan, 2011: 164-170). Bunun üzerine güvenlik güçleri hemen gerekli önlemleri almış ve tahkikata başlanmıştır. Komutanlıkça yayımlanan bildiri ateşli silahların ve yasak eşyanın üç gün içinde teslim edilmesi, aksi takdirde İdare-i Örfiye (sıkıyönetim) ilan edileceği duyurulmuştur. Bu esnada Ayvalık'a yakın Küçükköy'e yapılan baskında dört yüz martini ele geçirilmiştir. Olayların bir an evvel durdurulması amacıyla kazada 15 Haziran'da İdare-i Örfi ilan edilmiştir (DABOA, İ. DH. (1475/37; DABOA, DH. MKT. 1306/1). İdare-i Örfi Ayvalık dışında Yunda kasabasını da kapsamaktadır. Ayvalık'ta var olan asker sayısının üç bine çıkarılmasına karar verilmiş, Kolağası Aziz Bey de Divan-ı Harb-i Örfi reisliğine atanmıştır. Bütün bu gelişmeler, Ayvalık'ta sokak ortasında çıkan bir zabıta olayının o kadar basit olmadığını ortaya koymaktadır. Alınan sıkı önlemlerle Ayvalık'taki olaylar dinmiş olmakla birlikte İzmir'deki Rumca ve Türkçe gazeteler arasındaki tartışmalar, itirazlar sürüp gitmektedir. Bu esnada, Ayvalık metropolitenin Patrikhane'ye çektiği telgrafın da Rumları destekler mahiyette olduğu anlaşılmaktadır.

Ayvalık'ta örfi idarenin ilanı halkın elindeki silahların toplanmasına ve müsadere edilmesine karar verilmiştir. Ayvalık kasabası kara ve denizden kontrol altına alınmış, kimsenin bölgeden ayrılmasına izin verilmemiştir. Örfi İdare tarafından yayımlanan bildiri, hazineye borcu olanların üç gün içinde mal sandığına başvurmaları ve vergilerini ödemeleri istenmiş, aksi takdirde yasal işlem yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca, her türlü ateşli silahın ve yanıcı maddenin teslim edilmesi, sokağa fenersiz çıkılmaması, toplantı yapılmaması gibi hususlara uyulması istenmiştir (DABOA, DH. MKT. 1306/1). Her ne kadar bazı şikâyet ve direnmelerle karşılaşılrsa da Ayvalık'ın çevresindeki köylerde de ahalinin elindeki silahların toplanmasına karar verilmiştir. Ancak bu süreçte Ayvalık ve çevresindeki Rum ahalinin hükümete karşı olumsuz bir tavır takındığı, bunda da Yunanlıların, patrikhanenin ve bazı Rum gazetelerinin etkili olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Burada dikkat çekici olan husus ateşli silahların, dinamit ve benzeri patlayıcı ürünlerin teslim edilmesidir ki, bunlar da yıllardır kaçak yollardan bölgeye sokulmaktadır.

Ayvalık hadisesi Meclis-i Mebusan'ın 3 Temmuz 1909'daki oturumunda da gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. Bu konuda Selanik Mebusu Honeus Yorgi Efendi'nin Ayvalık'ta ilan edilen İdare-i Örfiye hakkında istizah takririne Dâhiliye Nazırı Ferit Paşa şu cevabı vermiştir:

Ayvalık'taki müfreze-i askeriye zabitanından ikisinin bulunduğu haneye Haziran'ın birinci günü akşamı saat yarım raddelerinde ahali-i mahalliyeden bazıları gitmişler ve haneyi kurşunlamışlardır. Bu esnada iki asker yaralanmıştır. Bunun üzerine, Ayvalık kaymakamı ile Cezair-i Bahr-i Sefid ve Hüdavendigâr valisi tahkikata lüzum göstererek bölgeye gitmişlerdir. Tahkikat icra edileceği sırada birçok kaçak silah ve cephanenin saklandığının anlaşılması ve uygunsuz bazı hal ve hareketlerin vuku bulması üzerine İdare-i Örfiye ilan olunmuş ve

bölgede bir Divan-ı Harb-i Örfi mahkemesi görevlendirilmiştir. İdare-i Örfiye kararıyla birlikte 1870 Garra tüfeği, altı yüz kıyye barut ve birçok ecza-yı nâriye teslim alınmıştır. Olaya ilgisi tespit edilen otuz iki kişi Divan-ı Harb-i Örfi’de yargılanmışlardır. Sükûn ve asayiş temin olunmuştur. (MMZC, C. 2, İ. 105, 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909): 162)

Yorgi efendi, ahali ile askerler arasında bir çatışma olup olmadığını, Ayvalık’ta öteden beri kaçakçılık yapılıp yapılmadığını sormuştur. Ferit Paşa’ya göre, ahali askerlerin ikametgâhlarına saldırıp camlarını kırmış ve dört askeri yaralamıştır. Bunun üzerine asker silah kullanmak zorunda kalmış, neticede ahalden altı kişi yaralanmıştır. Olayın akabinde mutasarrıf ile vali harekete geçerek sükûnetin temini için ahalden gizlenen silahların ortaya çıkarılmasını ve teslimini istemiştir. Memleketin bir bölümünün silah deposu haline getirilmesi devlet için kabul edilir bir durum değildir. Nitekim Ayvalık’ta 1800-2000 tüfek ele geçirilmiştir. Kaçakçılık meselesine gelince, Ferit Paşa, bölgede kaçakçılık meselesi çoktan beri var olduğunu, Meşrutiyet’in ilânından konuya ilişkin bazı tedbirler alındığını, ancak bunların yeterli olmadığını, dolayısıyla kaçakçılık bir türlü önlenemediğini ifade etmiştir. Böylece bölge bir silah deposu haline gelmiş ve hadise kısa sırada büyümüştür. Bu sebeple hükümet gerekli önlemleri almak zorunda kalmıştır (MMZC, C. 2, İ. 105, 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909): 162).

Yorgi Efendi’nin asayiş muhtel olmuş mudur sorusuna Ferit Paşa: “Muhtel olmuş mu ne demek? Askere karşı silâh istimal edilirse, ihtilal değil de nedir? Bu ilk hareket ihtilal derecesine varmamak için müdahaleye mecbur oldum, ihtilâl olmuş olsaydı belki daha ziyade tedabiri şedîdeye tevessül edecektik” diyerek ileride olması muhtemel büyük olaylara işaret etmiştir. İstanbul mebusu Kozmîdi Efendi ise olayın adı mi yoksa siyasi bir vaka mı olduğunu sormuştur. Ferit Paşa olayın adı bir surette başladığını, ancak elde edilen delillere bakıldığında siyasî bir şekle dönüşmesinin kuvvetle muhtemel olduğuna dikkat çekerek tahkikatın devam ettiğini söylemiştir (MMZC, C. 2, İ. 105, 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909): 163).

Karesi mebusu Muharrem Hasbi Efendi ise eski yönetimin hatalarının olaylara sebebiyet verdiğini, çünkü bölgedeki bürokratların liyakatsiz kişilerden oluştuğunu dolayısıyla bölgeye nitelikli ve becerikli memurların bir an önce atanması gerektiğini savunmuştur:

Bu hadisenin esbabı maneviyesinden birisi de Ayvalık’a gönderdiğimiz memurlardır. Çünkü Ayvalık’ta Atina Darülfünundan diplomalı efendiler vardır. Bunun için Ayvalık’ın hem siyaseten, hem de mevkiyen ehemmiyeti vardır. Ayvalık’a gönderilen memurlar daima mümtaz memurlar olmalıdır. (MMZC, C. 2, İ. 105, 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909): 164-165)

Yorgi Efendi tekrar söz alarak, olayın bir iki sarhoş ile müfreze-i askeriye beyinde vukua gelen bir münazaadan başka bir şey olmadığını iddia etmiş ve İdare-i Örfi’nin ilan edilmesine karşı çıkmıştır. Yorgi Efendi ise, biraz sitemkâr biraz da tehditkâr bir biçimde:

Elbette onu hükümet tahkik edecek, hükümet bakacak, eğer nerde mevcut ise, ihtilâlî birdenbire bastırarak, İdare-i Örfiye mi ilân eder, ne yaparsa yapar. Fakat neticesini düşünsün, eğer haksız ve lüzumsuz yerde İdare-i Örfiye ilan ettirirse, ticaret ve sanatla meşgul olan ahaliyi bu gibi ahvalden dolayı tazyik altında bulunduracak olursa, maddî ve manevî mesuliyet terettüp edeceğini de düşünmelidir”. Demek suretiyle bir nevi Rum ahalisini aklama yoluna gitmiştir. (MMZC, C. 2, İ. 105, 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909): 164-165)

Bunun üzerine Gümölcine mebusu İsmail Bey söz alarak Ayvalık gibi küçük bir yerde bu kadar çok silah ve cephaneye bulunmasının ticari bir tarafının olamayacağını, bunda başka gayelerin güdüldüğüne şüphe bulunmadığını belirterek, hükümetin bölgede İdare-i Örfiye ilan ederek

gerekli önlemleri almasının yerinde bir hareket olduğunu ifade ederek Dâhiliye nazırı Ferit Bey'e destek vermiştir (MMZC, C. 2, İ. 105, 20 Haziran 1325 (3 Temmuz 1909): 166-167).

Ayvalık hadisesiyle ilgili olarak resmi yazışmalara da kısaca değinmek yerinde olacaktır. Sadareten çıktığı anlaşılan bir yazıda, Ayvalık'taki müfrezelere kumanda eden Kolağası Edip Bey'in gönderdiği telgraftan söz edilmiştir. Telgrafa göre, sabıkalı takımından birkaç sarhoş kanunsuz bir şekilde sağa sola birçok kez ateş etmiştir. Bunun üzerine olay mahalline yetişen Yüzbaşı Ömer Efendi emrindeki askerlere de ateş edilmiş, bu esnada bir nefer yaralanmıştır. Bu sefer de askerler silah atılan istikamete doğru ateş ederek, toplanan kalabalığı yarmışlar ve yaralı arkadaşlarını da alıp geri dönmüşlerdir. Midilli ve İzmir'den takviye kuvvetler birkaç saat içinde Ayvalık'a ulaşmışlar ve olayın büyümesini önlemeye çalışmışlardır. Bu esnada Rum eşkıyası karakollara saldırmıştır. Askerlerin buna karşılık vermesi üzerine ahaliden on kişi yaralanmış, iki kişi de vefat etmiştir. Mülki idare tarafından olay hakkında hemen tahkikata başlanmış ve ilk etapta olayla ilgili on dört zanlı derdest edilmiştir. Bu sırada Karesi mutasarrıfı Nüzhet Bey de Ayvalık'a gelmiştir. Olayı yakından takip eden İzmir kumandan vekili Ferit İsmail Fazıl Paşa ise ahalinin elindeki silahların hemen toplanması gerektiğini mahalli yönetime bildirmiştir (DABOA, BEO. 3577/268248). Daha sonra Dâhiliye Nezareti hadise hakkında Sadareti bilgilendirerek, Ayvalık ve Yunda'da güvenlik güçleri tarafından bin dört yüz garra tüfeğiyle altı yüz kıyye barut ve külliyetli miktarda fişeğe el konulduğunu, soruşturma neticesinde yüz dört kişinin de gözaltına alındığını ve durumun Divan-ı Harb-i Örfi riyasetine bildirildiğini ifade etmiştir. Ayrıca olaya karışan ve derdest edilemeyenlerin de takibata alındığı belirtilmiştir (DABOA, DH. MKT. 2856/5). Ayvalık'taki kargaşanın bir an evvel sona ermesi için, merkezi hükümet, Ayvalık Divan-ı Harb-i Örfi riyasetine bir yazı yazarak, soruşturmanın dikkatli ve hızlı bir şekilde bir an önce yapılmasını ve neticelendirilmesini istemiştir (DABOA, BEO. 3587/268964). Buna cevap niteliği taşıyan bir arşiv kaydında, Ayvalık'ta Örfi İdare'nin ilanından sonra peyderpey iki bin yüz adet kaçak garra tüfeğinin derdest edildiği, Divan-ı Harb-i Örfi hapishanesinde altmış dokuz kişinin tutuklu bulunduğu ve eski sabıkalılarından da yetmiş beş kişinin yargılanmakta olduğu belirtilmiştir (DABOA, DH. MKT. 2872/83). Ayvalık'taki hadise her ne kadar basit bir vaka gibi başlamış ise de merkezi hükümet bu olayın toplumsal ve siyasi bir sorun haline dönüşebileceğinden endişe ederek, bölgeye Midilli, İzmir hatta İstanbul'dan takviye birlikler intikal ettirmek suretiyle inzibati ve idari önlemler almıştır. Bunun yanı sıra, bölgede Örfi İdare ilan edilerek Divan-ı Harb-i Örfi mahkemesi kurulmuş, olaya karışanlar bu mahkemede yargılanarak çeşitli cezalara çaptırılmışlardır (Tanin, 1909, 4). Böylece olay her yönüyle kontrol altına alınmış ve büyümeden önlenmiştir. Öte yandan Eylül 1909'da, Ayvalık'ta Örfi İdare'ye son verilerek Divan-ı Harb-i Örfi mahkemesinin görevi de sona ermiştir. Ancak bölgenin önemine binaen Dâhiliye Nezareti tarafından bir komiser ve yedi polis memurunun bölgeye tayin edilmesi kararlaştırılmıştır (DABOA, DH. EUM. THR. 4/55).

Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında Ayvalık hadisesinin adi bir vaka olmadığı, bölgede öteden beri var olan ve üstesinden gelinemeyen kaçakçılığın bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda meselenin silah kaçakçılığından kaynaklandığını söylemek pek de abartılı olmaz. Ayvalık, yıllardır kaçakçılığın merkezi olmuş, alınan önlemlere rağmen bölgede kaçakçılık bir türlü önlenememiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından önce kaçakçıların her türlü avantaja sahip olmaları, Ayvalık ve Yunda'da kaçakçılığın yoğunlaşmasına yol açmıştır. Meşrutiyetin ilanından kısa bir süre sonra hükümet, bu durumun farkına varmıştır (DABOA, DH. MKT. 2887/33). Öte yandan bölgede birikmiş olan kaçak silahların tehlikeli boyutlara varması Ayvalık'ta patlak veren olayları tetiklemiş, bölgede ikamet eden az sayıdaki Müslüman büyük bir tehditle baş başa kalmıştır.

Eski alışkanlıklarını sürdürmek isteyen kaçakçıların çıkarlarının II. Meşrutiyet'in getirmek istediği yeni düzenle örtüşmeyeceği bir gerçektir. Kaçakçılığın öteden beri yalnız Ayvalık'ta değil Ege adalarında ve Anadolu kıyılarında yaygın olarak yapılması ve II. Meşrutiyet

yönetiminin kaçakçılığın üzerine gitmesi, bundan çıkarı olanları bir hayli rahatsız etmiş ve neticede bazı tepkilere yol açmıştır. Ayvalık olaylarını da bu tepkilerin tetiklediğini söylemek mümkündür. Ayrıca Ayvalık olaylarının bir Müslüman-Rum çatışmasına dönüşmesinden endişe edilmiştir. Kimi basın yayım organları ise meselenin kaçakçılık boyutunu görmezden gelmişler ve olayları etnik ve dini çerçevede ele alarak tartışmışlardır. Oysa hadisenin temelinde, öteden beri var olan kaçakçılık, Türk-Yunan gerilimi, Ayvalık Rumlarının milliyetçilik duygusuyla Yunanistan'a yakınlık duymaları gibi etkenlerin olduğu unutulmamalıdır (McCarthy: 2014, 6-14). Ayrıca, Yunan uyruklularının kendilerini vergi konusunda ayrıcalıklı görmeleri, idari yapının çarpıklığı gibi nedenler de hadisenin patlak vermesinde belirleyici rol oynamıştır (Sarı, 2015: 178). Olaylardan kısa süre önce 31 Mart ayaklanmasını bastırılmış olan devlet, hızlı ve yerinde kararlar alarak Ayvalık hadisesini büyümeden önlemiştir. Bunda kaçakçıların etkin ve seri bir şekilde yargılanması ve cezalandırılması da etkili olmuştur.

5. Silah Kaçakçıların Cezalandırılması

Osmanlı ceza kanununda silah, mermi, dinamit, güherçile ve barut cinsi her nevi yakıcı ve yanıcı madde kaçakçılığı, ağır cezaları öngören cinayet kapsamında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda silah kaçakçılarına suçun niteliğine uygun olarak, hapis, sürgün ve kürek cezaları verilmiştir (DABOA, İ. MTZ. GR. 12/369; DABOA, ŞFR. 393/1). Tabii bu cezaların şartlara göre değişkenlik gösterdiği de bir gerçektir.

Özellikle II. Meşrutiyetin ilanından birkaç ay sonra patlak veren 31 Mart hadisesi neticesinde ülkenin büyük bir kesiminde örfi idare ilan edilerek Divan-ı Harb-i Örfi mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemeler, değişik türde suç işleyen faillerin yanı sıra silah kaçakçılığı yapanları da yargılamış ve çeşitli cezalara çaptırmıştır. Bu minvalde Ayvalık ve çevresinde silah kaçakçılığı yapanlar da çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Bununla birlikte 1908 öncesinde kaçakçılar bazı hafif cezalara çarptırılırlarken, bu tarihten itibaren daha ağır cezalara çarptırılmışlardır. Bunda Ayvalık hadisesinden dolayı bölgede görev yapan Ayvalık Divan-ı Harb-i Örfi'sinin verdiği kararlar etkili olmuştur. Nitekim silah kaçakçılığıyla birlikte, adam yaralama ve öldürme suçlarına karıştıkları tespit olunan Ayvalıklı yirmi yedi şahıs sürgün edilmişlerdir. (DABOA, DH. MKT. 1563/31). Silah kaçakçıları yalnız silah kaçırarak kalmayıp, farklı türde suçlara da karışmışlardır. Yunanistan'dan Ayvalık'a ve aydın vilayeti sahillerine yasaklanmış silah ve barut nakletmekle birlikte sair cürümlerinden dolayı hapis cezasına mahkûm oldukları halde ıslah olmayıp, yine silah kaçakçılığına cesaret eden ve İzmir'de Mösyö Vetlik'in? damadını dağa kaldıran Ayvalıklı İstirati Doman ve Mihail Boya nam şahıslar tutuklanmışlarsa da haklarında yeterli delil olmadığından serbest bırakılmışlardır. Ancak bu kişilerin şüpheli hallerinden dolayı Ayvalık'ta bulunmalarının ileride asayiş ve emniyete zarar vereceği düşünüldüğünden başka bir vilayete sürgün edilmişlerdir (DABOA, ŞD. 2769/53). Bu örnekten hareketle, II. Meşrutiyet öncesinde kaçakçılara verilen cezaların oldukça yetersiz kaldığı söylenebilir. II. Meşrutiyet sonrasında yapılan yeni düzenlemelerle bu konuda daha ciddi adımlar atılmış, kaçakçılara hapis ve kürek cezaları vermeye başlanmıştır. Bilhassa Ayvalık hadisesinin patlak vermesinden sonra kaçakçılara verilen cezaların ağırlığı da bunun açık bir göstergesidir. Nitekim, Ayvalık'a kaçak yollardan silah, barut ve dinamit soktukları belirlenen Vangel oğlu Aristidis ve Anton Bobozik isimli şahısların beşer sene müddetle küreğe konulmalarına karar verilmiştir (DABOA, İ. AS. 88/48). Ancak Ayvalık hadisesini soruşturmak üzere teşekkül ettirilen Ayvalık Divan-ı Harb-i Örfisi olayın ciddiyetine binaen birçok kişiyi yargılamış ve delillerle suçu sabit görülenlere gerekli cezaları vermiştir. Örneğin Ayvalık hadisesinin baş aktörlerinden olup, güvenlik güçlerine ateş açarak bir neferin yaralanmasına sebep olan Ayvalık ahalisinden Apostol'un oğlu Kostantin, Ayvalık Divan-ı Harb-i Örfisi tarafından yargılanarak suçu sabit görülmüş ve Mülkiye Ceza Kanunnamesinin yüz yirmi sekizinci maddesi gereğince on beş sene müddetle kürek cezasına mahkûm edilmiştir. Yine bu çerçevede Ayvalıklı Penali'nin oğullarından Atnason? beş, Onyut? ise üç sene müddetle kürek

cezasına çarptırılmışlardır. Aynı mahkeme bazı kişileri de beraat ettirmiştir (DABOA, İ. AS. 89/11).

Kısaca söylemek gerekirse, Ayvalık kazasında silah kaçakçılığı yapanlara II. Meşrutiyet'in ilanından önce hafif cezalar öngörülmüşken, 1909 Ayvalık hadisesinden sonra ceza kanunun ilgili maddeleri gereğince cinayet suçu kapsamında daha ağır cezalar verilmiştir. Bunda hadisenin yol açacağı tehditler belirleyici olmuştur.

6. Sonuç

Silah ticareti ve kaçaklığı, geçmişten günümüze hemen hemen her devletin karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biri olmuştur. Özellikle bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin yoğunlaştığı XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında söz konusu soruna ilişkin hassasiyet daha da artmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti, toprak bütünlüğünü koruyabilmek adına silah kaçakçılığını engellemeye çalışmıştır. Ancak özellikle Avrupalı büyük güçlerin Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden etnik ve dini topluluklara sürekli silah yardımıyla bulunmaları nedeniyle kaçakçılık faaliyetleri bir türlü önlenememiştir. Dolayısıyla silah kaçakçılığı artmakla kalmamış devletin iç ve dış güvenliğini de zarar vermiştir.

Hüdavendigar vilayetine tabi Karesi sancağına bağlı Ayvalık kazası, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında canlı bir ticarete sahip olmuştur. Bunda, Avrupalı tüccarların bölgeye olan ilgilerinin yanı sıra, Yunanlıların bölgedeki siyasi ve ticari faaliyetleri de etkili olmuştur. Bu minvalde bilhassa gayrimişru yollardan yapılan ticarete ilk akla gelen silah kaçakçılığıdır. İncelen dönemde, Osmanlı'da yaygın olarak görülen silah ve patlayıcı madde kaçakçılığına Ayvalık kazasında da sıklıkla tesadüf edilmiştir. Ege'nin kuzeyinde yer alan bu küçük kaza, XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyılın başlarında silah kaçakçılığının adeta merkezi olmuştur. Özellikle Yunanistan'a ait liman kentleri ile adalardan vapur ve kayıklarla taşınan silahlar gizlice Ayvalık iskelelerine getirilmiş, buradan da çeşitli vasıtalarla iç kesimlere ihraç edilmiştir. Merkezi ve mahalli yönetim diğer yerlerde olduğu gibi Ayvalık'ta da silah kaçakçılığını önlemeye çalışmıştır. Ancak, siyasi, ekonomik ve idari sorunlar nedeniyle silah kaçakçılığının önüne geçmek mümkün olmamıştır.

Eski alışkanlıklarını sürdürmek isteyen kaçakçıların çıkarlarının II. Meşrutiyet'in getirmek istediği yeni düzenle örtüşmediği bir gerçektir. Kaçakçılığın öteden beri yalnız Ayvalık'ta değil Ege adalarında ve Anadolu kıyılarında yaygın olarak yapılması ve II. Meşrutiyet yönetiminin kaçakçılığın üzerine gitmesi, bundan çıkarı olanları bir hayli rahatsız etmiş ve bazı tepkilere yol açmıştır. 1909'da meydana gelen Ayvalık hadisesinin de bu tepkilerin bir sonucu olduğu düşünülebilir. Hadisenin kökeninde kaçakçılığın yanı sıra, Türk-Yunan gerilimi, Ayvalık Rumlarının Yunanistan'a yakınlık duymaları gibi etkenlerin olduğu da unutulmamalıdır. Buna rağmen merkezi hükümet, hızlı ve yerinde kararlar alarak Ayvalık hadisesini büyümeden önlemiştir. Bunda kaçakçıların etkin ve seri bir şekilde yargılanarak cezalandırılmaları da etkili olmuştur.

Kaynakça

Ahmet Cevdet Paşa. (1309). *Tarih-i Cevdet* (C. XI). Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet.

Akova, S.B. (2011). Ayvalık şehrinin nüfus özellikleri. *Sosyoloji Dergisi*, 22, 59-87.

Arıkan, Z. (2011). 1909 Ayvalık hâdisesi. *Belleten*, 77(272), 159-189.

Ayvalık. (1909 Temmuz 20). *Tanin*.

DABOA, BEO. : 3692/276838; 3587/268964; 3577/268248; 1475/37; 492/36869; 954/71496; 3733/279940; 2988/224047; 536/40150.

DABOA, BOA. Y. PRK. A. : 15/13.

DABOA, C. DH. 101 / 5032.

DABOA, DH. EUM. THR. 4/55.

DABOA, DH. MKT. : 1563/31; 2872/55; 2887/33; 2872/83; 2856/5; 1306/1; 1161/48; 1384/118; 1398/113; 2856/5; 2877/51; 2128/96; 1782/60; 1816/132.

DABOA, DH. TMİK. M. : 272/40; 274/3; 62/2; 272/40.

DABOA, HR. İD. : 2131/72; 1141/55.

DABOA, HR. TH. 263/52.

DABOA, İ. AS. 88/48.

DABOA, İ. DH. 1475/37.

DABOA, İ. MTZ. GR. 12/369.

DABOA, MV. : 62/56; 151/69.

DABOA, Y. EE. KP. : 14 / 1324; 15/1429.

DABOA, Y. MTV. 310/181.

DABOA, Y. PRK. DH. 1/98.

DABOA, Y. PRK. UM. 80/31.

DABOA, ZB. 604/10.

Darkot, B. (1942). Ayvalık. *MEB İslam ansiklopedisi içinde* (C. 2, s.78). İstanbul: MEB Yayınları.

Erim, H. (1948). *Ayvalık tarihi*. Ankara: Güney Matbaacılık ve Gazetecilik.

İlgürel, M. (1992). Balıkesir. *TDV İslam ansiklopedisi içinde* (C. 5, s.12-14). İstanbul, TDV Yayınları.

Karal, E.Z. (1970). *Osmanlı tarihi* (C. V). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karpat, H.K. (2010). *Osmanlı nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kütükoğlu, M.S. (1986). Yunan isyanı sırasında Anadolu ve adalar Rumlarının tutumları ve sonuçları. *Üçüncü askeri tarih semineri – Türk Yunan ilişkileri içinde* (s.133- 159). Ankara.

McCarty, J. (2014). *Ölümler ve sürgün*. (F. Sarıkaya, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

MMZC, C. 2, İ. 105, 20 Haziran 1325/3 Temmuz 1909.

Ortaylı, İ. (2001). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı* (9. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.

Öztop, F. (2014). *II. Meşrutiyet döneminde Aydın vilayetinde sosyal yapı ve adli vaziyet (1908-1916)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Sarı, M. (2015). Birinci Dünya Savaşı'nda Batı Anadolu'da Rumların casusluk ve çetecilik faaliyetleri. *History Studies*, 7(1), 175-189.

Sarıay, E. (2020). Osmanlı'da silah kaçakçılığı üzerine bir değerlendirme (1908-1910). H. S. Kıroğlu (Ed.), *Sosyal, beşeri ve idari bilimlerin alanında akademik çalışmalar* (Cilt 1) içinde (ss. 145-182). Ankara: Gece Kitaplığı.

Shaw, J. S., & Shaw, E. K. (1994). *Osmanlı imparatorluğu ve modern Türkiye* (C. II). İstanbul: e Yayınları.

- Sonyel, S. R. (2014). *Osmanlı devleti'nin yıkılmasında azınlıkların rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şanizade M. Ataullah Efendi. (1274). *Şanizade tarihi* (C. IV). Dersaadet.
- Togral, Ö. (2019). Osmanlı Kudüs'ünde kaçakçılık faaliyetlerine genel bir bakış (1886-1914). *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 19(3), 375-388.
- Tunçay, M, & Zürcher, E. J. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyalizm ve milliyetçilik (1876-1923)* (2. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yerasimos, S. (2002). *Milliyetler ve sınırlar* (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, E. (2006). *Türk-Yunan nüfus mücadelesi ve Ayvalık*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.